

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 8 (51)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2014

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 8 (51). — Рівне: РДГУ, 2014. — 181 с.

Збірник наукових праць містить статті Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасної дидактики в контексті вимог інформаційного суспільства», проведеної в Рівненському державному гуманітарному університеті 17-18 жовтня 2013 р., з загальноосвітніх проблем навчання, компетентнісного підходу, розвитку творчого потенціалу особистості, використання сучасних інформаційних засобів на уроках в загальноосвітніх навчальних закладах.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних працівників, викладачів та студентів вищих, професійно-технічних і загальноосвітніх навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкорвайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 7 від 28.02.2014 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 09 — 10.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2014

екранно-звукових засобів навчання, хоча це не вичерпує проблем інтенсифікації та оптимізації процесу проблемно-розвивального навчання, тому при створенні проблемних ситуацій ці засоби необхідно використовувати у комплексі з усіма іншими.

Проблемні методи навчання цінні, насамперед, тим, що учень ставиться в положення дослідника, на його долю випадає самостійне виконання не окремих операцій в ланцюжку завдань, що їх розгортає учитель, і він є постійним учасником пошуку, розв'язання поставленої проблеми.

Поряд з цим, як стверджують психологи, правильно організована інтенсивна розумова діяльність завжди закономірно пов'язана з високою активністю пізнавальних процесів: увагою, сприйняттям, уявою, запам'ятовуванням. Проблемна пізнавальна діяльність наближає учнів до реальних життєвих умов, готує їх до ініціативної творчої праці. Проблемний урок також підвищує виховну силу навчання, адже висновки роблять самі діти, а їх висновки – це вияв їхніх особистих науково-обґрунтованих поглядів, а знання, здобуті у такий спосіб, значно більше впливають на переконання, ніж знання, здобуті традиційним способом (засвоєння готових знань).

Проблемно-навчальна діяльність має великі переваги з точки зору психологічних закономірностей. Для того, щоб залучити усіх учнів до роботи на уроці й досягти високого рівня засвоєння знань, потрібно максимально активізувати їх мислительну діяльність. Це завдання успішно вирішує проблемне навчання, де все відбувається природно й невимушено, знання отримуються як побічний продукт, адже головна увага приділяється власне розв'язанню проблеми, тобто шляху одержання цих знань. У цьому полягає цінність проблемного вивчення матеріалу.

Проблемне навчання забезпечує реалізацію й такої важливої психологічної закономірності навчання як врахування індивідуальних особливостей розвитку особистості. Якщо попередня навчально-пізнавальна діяльність відбувалася на нижчих рівнях ієрархії й була джерелом формування первинних, органічних потреб учнів, то, в процесі залучення до проблемно-пошукової діяльності в них формуються вторинні, специфічно людські потреби та інтереси, які стають рушійною силою особистісного розвитку.

Висновок. Проведений порівняльний аналіз історії становлення й розвитку провідних концепцій проблемного навчання показав, що його потрібно розглядати не тільки як метод навчання, а й як цілісну дидактичну систему, своєрідну освітню технологію, метою якої є «сколихнути» внутрішній світ дитини, вплинути на формування її світогляду, поглядів і переконань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анохин П.К. Избранные труды. Философские аспекты теории функциональной системы /П.К.Анохин. – М., 1978. – 400 с.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология /Л.С. Выготский. – М., 1991. – 480 с.
3. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения /В.В.Давыдов. – М., 1986. – 275 с.
4. Занков Л.В. Дидактика и жизнь /Л.В. Занков. – М., 1968. – 430 с.
5. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості /Г.С.Костюк. – К., 1989. – 608 с.
6. Лернер И.Л. Проблемное обучение /И.Л. Лернер. – М., 1974. – 384 с.
7. Малафіїк І.В. Дидактика: навч. посібник /І.В.Малафіїк. – К., 2005. – 399 с.
8. Малафіїк І.В. Системно-розвиваюче навчання: суть, досвід, проблеми /І.В.Малафіїк //Нова педагогічна думка. – 1999. – №7. – С.11-22.
9. Махмутов М.И. Проблемное обучение: Вопросы теории /М.И. Махмутов. – М., 1975. – 368 с.
10. Оконь Б. Основы проблемного обучения /Б. Оконь. – М., 1968. – 134 с.
11. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии /С.Л. Рубинштейн. – СПб: Питер, 2002. – 720 с.

Л.П. ПЕТРУК. СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ В ПЕДАГОГИКЕ

Резюме. В статье, на основе сравнительного анализа ведущих концепций проблемно-развивающего обучения, сделана попытка проследить путь развития проблемного обучения от метода до дидактической системы.

Ключевые слова: проблема, проблемное обучение, развивающее обучение, метод проблемного обучения, проблемная ситуация, дидактическая система.

L.P. PETRUK. INCIPIENCE AND DEVELOPMENT OF PROBLEM EDUCATION IN PEDAGOGY

The summary. The attempt to deduce the way of problem education's development from the method to didactic system was made on the basis of comparative analysis of leading concepts of problem-developing education.

Key words: problem, problem education, developing education, method of problem education, problem situation, didactic system.

Одержано редакцією 21.11.2013 р.

УДК: 37.02

Ю.М. ГАЛАТЮК

ТВОРЧА ТА ІНФОРМАЦІЙНА ФУНКЦІЇ НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

Резюме. Аналізуються інформаційна і творчої функції навчання у контексті сучасної освітньої парадигми. Досліджуються механізми їх гармонізації на основі діалектичної єдності репродуктивної і творчої навчальної-пізнавальної діяльності.

Ключові слова: освітня парадигма, інформаційна і творча функції навчання, навчальна діяльність.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток суспільства та обумовлені ним соціальні перетворення є причиною виникнення нових освітніх ідей та концепцій, які визначають парадигму сучасної освіти.

Зміст поняття „освітня парадигма” є неоднозначним і багатограним [9]. Це феномен, який має свою теоретичну та методологічну основу і визначається сукупністю відповідних установок, ідей, поглядів, переконань понять, уявлень, фундаментальних знань, цінностей і технологічних прийомів, що визначають універсальну модель пізнання і організації освітнього процесу та прийняття наукових рішень.

Парадигмальні зрушення сучасної української освіти спрямовані на посилення її гуманітарної компоненти, пошуки ефективних методик і технологій розвитку життєтворчої компетентності людини, її креативності, формування власної дослідницької позиції, готовності вирішувати проблеми, які виникатимуть у майбутньому. Як правило, діалектика таких парадигмальних зрушень обумовлена суперечностями, які виникають між об’єктивно існуючими протилежностями в освітньому процесі. Виявлення цих протилежностей та дослідження способів і механізмів їх узгодження є актуальною задачею у розвитку освітньої галузі. Адже в основі будь-якої конкретної педагогічної проблеми лежать діалектичні суперечності між протилежностями освітнього процесу, виявлення яких та пошук методів і засобів їх узгодження складає суть вирішення проблеми і зумовлює наступний крок у розвитку теорії та практики педагогічної науки.

Серед згаданих протилежностей є одна бінарна опозиція, на яку й буде спрямована наша увага. Сторонами цієї опозиції є інформаційна і творча функції навчання. У контексті сучасної освітньої парадигми гармонізація згаданих функцій є актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень з вирішення проблеми. Актуальність згаданої проблеми підтверджується педагогічною практикою, а також результатом аналізу літературних джерел [5; 6].

Навчальний процес, який ґрунтується на методологічних засадах, які визначають головну його функцію як передачу новому поколінню основних здобутків відповідної культури, може задовольняти лише суспільство, у якому домінують застійні тенденції. Такий навчальний процес характеризується пріоритетністю інформаційного навчання, яке ставить за мету навчити людину пристосовуватись до закономірностей існування навколишнього світу (існуючої системи організації суспільства). Зрозуміло, що така система освіти не здатна задовольнити потреби сучасного українського суспільства, яке реформується на шляху демократизації, інформатизації та розбудови ринкової економіки. Домінантою сучасного освітнього процесу має стати його творча функція, яка віддає пріоритет формуванню творчої особистості. У розвитку творчих здібностей, у формуванні досвіду творчої продуктивної діяльності, здатності до самоосвіти й постійного самовдосконалення і полягає творча функція навчання.

Однак не можна недооцінювати традиційно-інформаційну функцію навчання, так як вона має важливе значення, як для виховання творчої особистості, так і для визнання її як всебічно розвиненої.

Відомо, що інформаційна функція, передбачає отримання знань у готовому вигляді, переважно завдяки репродуктивній діяльності. Проте необхідно зауважити, що в багатьох літературних джерелах з педагогічної психології та філософії [2; 3; 6] наголошується на можливості реалізації творчої пізнавальної активності за умови домінування репродуктивних видів навчальної діяльності. Це залежить насамперед від позиції самого суб’єкта навчання, його мотивації, зокрема прояву пізнавальної, інтелектуальної ініціативи.

З наведеного аналізу слідує, що реалізація згаданих двох функцій навчання не виключає одна одну, а потребує їх гармонізації. На нашу думку, методологічною основою для цього має бути теорія навчальної діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завданням цієї статті є теоретичне обґрунтування і апробація механізмів гармонізації інформаційної та творчої функцій навчання на основі реалізації діяльного підходу щодо організації навчального процесу в контексті сучасної освітньої парадигми.

Виклад основного матеріалу. Для вирішення проблеми гармонізації будь-яких бінарних опозицій навчального процесу, необхідно відповісти на ряд запитань, а саме: як впливає одна сторона на іншу, яким чином і за рахунок чого відбувається цей вплив? Залежно від природи сторін та їхніх взаємозв’язків можливі різні механізми гармонізації [1; 5].

Зрозуміло, що у контексті діяльного підходу такими сторонами є творча і репродуктивна навчальна діяльність суб’єкта навчання.

Зупинимось на можливих механізмах гармонізації згаданих видів навчально-пізнавальної діяльності.

Перший – механізм взаємного доповнення і відносно паритетної взаємодії та взаємного переходу репродуктивної діяльності у творчу й навпаки.

Другий – механізм домінантного перетворення репродуктивної навчальної діяльності у творчу. У цьому випадку одна сторона опозиції – репродуктивна навчальна діяльність, є підґрунтям для творчості.

Третій – механізм продуктивно-творчої інтеграції. Він ґрунтується на пріоритеті цілого стосовно окремих його частин. Якщо розглядати цей механізм стосовно навчання у загальноосвітній і вищій школах, то він полягає у пріоритеті творчої пізнавальної діяльності, яка є інтегральною цілісністю трьох складових: репродуктивної навчальної діяльності, творчої навчальної діяльності й творчої наукової діяльності. Зауважимо, що різниця між творчою навчальною діяльністю і творчою науковою діяльністю полягає у тому, що в першому випадку учень або студент ставить і вирішує суб’єктивно-творчу задачу, розв’язок такої задачі знає викладач. У другому випадку суб’єкт навчання долучається до розв’язання об’єктивно-творчої задачі тобто такої, розв’язок

якої містить наукову новизну. Зауважимо, що залучення учнів і студентів до розв'язку проблем, які передбачають здобуття об'єктивно нових знань, розглядається сучасною філософією освіти, як обов'язковий механізм реалізації інноваційно-творчої функції навчання [6].

Щоб дати відповідь на запитання: який з запропонованих вище механізмів є прийнятним для гармонізації творчої й репродуктивної функції навчання у загальноосвітній і вищій школах, розкриємо зв'язок між репродуктивною і творчою діяльністю. Відомо, що творчість – складний суперечливий процес, який містить у собі продуктивне і репродуктивне. Репродуктивна діяльність – не просто протилежна продуктивній, вона є однією з умов прояву творчості.

Творча діяльність неможлива без актуалізації, репродукування результатів минулого досвіду. Через репродуктивну діяльність реалізується наступність у творчому процесі. Однак, будучи умовою творчості, репродуктивна діяльність не є його причиною, тобто репродуктивна діяльність не приводить неминуче до творчості. Іншими словами, вона є необхідним чинником для творчості, але недостатнім. Репродуктивна діяльність за одних умов може бути „незмінною, замкнутою в собі, а при інших – може сприяти реалізації продуктивного, творчого акту” [10, 38].

Зазначимо, що творчий цикл пізнання, в яких би інтерпретаціях він не подавався, містить два ключових етапи: формулювання проблеми (постановка задачі) і процес її розв'язання. У цьому контексті доречно згадати психологічну концепцію творчості, що ґрунтується на понятті креативної активності особистості [2; 3]. Згідно цієї концепції творчість розглядається як ситуативно-нестимульована активність, що проявляється в прагненні вийти за межі заданої проблеми. Критерієм творчості у навчанні є прояв інтелектуальної ініціативи, пізнавальної самодіяльності, який призводить до виходу за межі заданого.

Феномен творчості полягає у перетворенні репродуктивної діяльності у творчу, коли суб'єкт реалізувавши ціль, яка супроводжує репродуктивну діяльність, продовжує аналізувати структуру і результат діяльності, формулюючи на їх основі нову проблему або включаючи їх в контекст вирішення інших пізнавальних задач. Таким чином, важливою умовою творчості є позиція самого суб'єкта. Якщо так, то постає питання: які можливі способи формування такої позиції? На наш погляд, це залучення суб'єкта до відповідної навчально-пізнавальної діяльності.

Таким чином, якщо розглядати зв'язок репродуктивної навчальної діяльності та продуктивної (творчої) на першому із зазначених етапів творчого циклу, на етапі формулювання проблеми, то репродуктивна діяльність виступає необхідною умовою і джерелом творчості. Якщо оцінювати цей зв'язок на етапі розв'язку творчої навчально-пізнавальної задачі, то варто зауважити, що процес розв'язку будь-якої задачі, в тому числі й творчої, є процесом послідовного розв'язку підзадач та допоміжних задач, окремі з яких вимагають виконання переважно репродуктивних дій [7]. Власне, на цьому й ґрунтується механізм керування процесом розв'язку творчої задачі за допомогою розв'язування допоміжних задач.

Основна задача (творча) характеризується високим рівнем проблемності і є пусковим механізмом продуктивної діяльності. Рівень проблемності підзадач і допоміжних задач, як правило, є нижчим, і вони детермінують репродуктивну діяльність. Але ця діяльність, як всяка інша, має побічний продукт, що дозволяє ініціювати здогадку (інсайт) щодо розв'язку основної задачі. Зазначимо, що здатність бачити побічний (не передбачуваний) продукт діяльності вважається однією з основних властивостей творчої особистості [8]. Власне, у такий спосіб і здійснюється механізм домінуючого перетворення репродуктивної діяльності розв'язування допоміжних задач у творчу у контексті розв'язку основної (творчої) задачі. Образно це можна уявити як сходження сходишками, де висота кожної сходишки відносно основи є рівнем проблемності допоміжної задачі. Як бачимо, у випадку розв'язання творчої задачі реалізується механізм перетворення репродуктивної діяльності у творчу під впливом пошукової домінуючої, яка визначається умовами і вимогою основної (творчої) задачі.

На закінчення зазначимо, що гармонізація інформаційної і творчої функцій навчання на технологічному рівні вимагає вирішення низки теоретичних і методичних проблем щодо проектування творчої навчально-пізнавальної діяльності. Деякі аспекти проблеми частково вже висвітлювалися нами раніше [5]. Ключовими, на наш погляд, залишається питання, пов'язані з проектуванням творчої діяльності як системи. Мова йде про теорію і методику модульного проектування творчої навчальної діяльності на основі системно-структурного аналізу [4].

Все сказане дає змогу зробити наступні **висновки**.

1. Діалектика парадигмальних зрушень в освіті полягає у гармонізації протилежностей (бінарних опозицій) навчального процесу. Однією з ключових бінарних опозицій у контексті сучасної освітньої парадигми є інформаційна і творча функції навчання.
2. Аналіз діалектичного взаємозв'язку репродуктивних і творчих процесів у навчально-пізнавальній діяльності показує, що саме другий механізм – *продуктивного домінуючого перетворення репродуктивної діяльності у творчу* в поєднанні з третім є основою гармонізації творчої та інформаційної функцій навчання. Щодо першого механізму, який ґрунтується на взаємному доповненні і паритетності репродуктивної та творчої навчальної діяльності, то він є менш актуальним у контексті сучасної освітньої парадигми.
3. Пріоритет творчої функції навчання є очевидним, але його реалізація передбачає розв'язання цілої низки проблем, які лежать як в теоретичній, так і в практичній площині.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвили Ш.А. Паритеты, приоритеты и акценты в теории и практике образования / Ш.А. Амонашвили, В.И. Загвязинский // Педагогика. – 2000. – №2. – С. 11-16.
2. Богоявленская Д.Б. “Субъект деятельности” в проблематике творчества / Д.Б. Богоявленская // Вопросы психологии. – 1999. – №2. – С. 35-42.
3. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Д.Б. Богоявленская. – М.: Академия, 2002. – 320 с.
4. Галатюк Ю.М. Модульне проектування творчої навчальної діяльності з фізики / Ю.М. Галатюк // Теорія та методика вивчення природничо-математичних і технічних дисциплін: збірник науково-методичних праць: Рівненський державний гуманітарний університет. Випуск 5. – Рівне: РДГУ, 2002. – С. 17-26.
5. Галатюк Ю.М. Гармонізація інформаційно-ілюстративної і творчої функцій навчання у вищій школі / Ю.М. Галатюк // Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: збірник наукових праць. – Кривий Ріг: Видавничий відділ НметАУ, 2005. – С.86-90.
6. Лутай В.С. Філософія сучасної освіти / В.С. Лутай. – К.: Центр "Магістр-S" Творчої спілки вчителів України, 1996. – 256 с.
7. Машбиц Е.И. Психологические основы управления учебной деятельностью / Е.И. Машбиц. – К.: Вища школа, 1987.– 223 с.
8. Пономарев Я.А. Психология творчества / Я.А. Пономарев. – М.: Наука, 1976. – 303 с.
9. Сподін Л.А. Нова парадигма освіти України у ракурсі філософського аналізу / Л.А.Сподін // Науковий вісник Національного аграрного університету. Вип. 130. – 2008. – С. 330-334.
10. Цапок В.А. Творчество (философский аспект проблемы) / В.А. Цапок. – Казань: Штиинца, 1999. – 149 с.

Ю.М. ГАЛАТЮК. ТВОРЧЕСКАЯ И ИНФОРМАЦИОННАЯ ФУНКЦИИ ОБУЧЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПАРАДИГМЫ

Резюме. Анализируются информационная и творческой функции обучения в контексте современной образовательной парадигмы. Исследуются механизмы их гармонизации на основе диалектического единства репродуктивной и творческой учебно-познавательной деятельности.

Ключевые слова: образовательная парадигма, информационная и творческая функции обучения, учебная деятельность.

Y.M. HALATYUK. CREATIVE AND INFORMATION OF THE STUDY IN THE CONTEXT OF MODERN EDUCATIONAL PARADIGM

The summary. Analyzes information and creative learning function in the context of modern educational paradigm. The mechanisms of harmonization based on the dialectical unity of reproductive and creative learning activities.

Key words: educational paradigm, information and creative learning function, learning activities.

Одержано редакцією 07.11.2013 р.

УДК: 371.134

К.В. БАЙКАЧОВА

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Резюме. В даній статті розглядається актуальність визначеної проблеми та потреба в моральній особистості як основній рушійній силі суспільства на різних історичних етапах. Різні підходи до морального виховання дозволяють конструювати своєрідні моделі особистості, кожна з яких має право на існування й одночасно потребує доповнення іншою. Сучасна педагогічна наука прагне до цілісного бачення особистості.

Ключові слова: мораль, виховання, якості, особистість, ідеал, система.

Постановка проблеми. Демократичні та гуманістичні тенденції розвитку українського суспільства, об'єктивне зростання ролі його моральних засад зумовили суттєві зміни освітніх пріоритетів і цінностей. Однією з найважливіших складових процесу освіти є моральне виховання підростаючого покоління, яке протягом століть розглядалось як одна з найголовніших ланок формування особистості. Моральне виховання має своєю метою допомогти новому поколінню опанувати соціальним моральним досвідом, засвоїти його і таким чином долучитися до життя у суспільстві.

У вирішенні цієї проблеми основоположного значення набуває дослідження питань морального формування та розвитку особистості. Однак фундаментальна розробка виховних проблем не може бути без їх глибокого історичного висвітлення. Успішний розвиток науки залежить від аналізу і критичної переробки теоретичного знання, що накопичено в минулому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема моральності привертає увагу мислителів від найдавніших часів. Теоретичними засадами у цьому питанні є положення світової педагогічної думки вітчизняних та зарубіжних філософів і педагогів (Сократ, Платон, Аристотель, Я. Коменський, К. Ушинський, І. Зязюн, І. Бех та ін.). Моральність систематично досліджується у філософській літературі (І. Кант, І.Г. Фіхте, А. Шопенгауер, С. К'еркегор, М.О. Лоський, Б.П. Вишеславцев, М.О. Бердяєв). Питання вирішальної ролі морального виховання в розвитку й формуванні особистості усвідомлювалися й порушувалися багатьма

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
<i>Васьківська Г.О.</i> Людиноцентризм як домінанта формування у старшокласників системи знань про людину.	4
<i>Кондрашова Л.В.</i> Здоров'язберігаючий аспект навчання як актуальна проблема сучасної дидактики.	8
<i>Тадеев П.О., Борисюк Л.Р.</i> Вітчизняні та зарубіжні концепції обдарованості: порівняльний аналіз.	12
<i>Петрук Л.П.</i> Становлення і розвиток проблемного навчання у педагогіці.	15
<i>Галатюк Ю.М.</i> Творча та інформаційна функції навчання у контексті сучасної освітньої парадигми.	18
<i>Байкачова К.В.</i> Моральне виховання як психолого-педагогічна проблема: історичний аспект.	21
<i>Ваколюк А.М.</i> Теоретико-прикладні засади розвитку фізичної культури.	24
<i>Васьківський М.В.</i> Професійне самовизначення старшокласників: ціннісно-орієнтований підхід.	27
<i>Вербець В.В.</i> Ризики ескалації соціально-психологічного дискомфорту особистості.	30
<i>Глінчук Ю.О.</i> Аспекти охорони праці при використанні інформаційних технологій у освітньому середовищі.	34
<i>Грицюта О.Ф.</i> Важливість закладів відпочинку християнської орієнтації для розвитку особистості підлітка.	38
<i>Дем'янчук В.А., Риженко І.М., Чабан В.Й.</i> Культура безпеки людини – безпека суспільства в ХХІ столітті.	42
<i>Коваль В.В.</i> Вікові особливості фізичного виховання учнів у закладах професійно-технічної освіти України.	46
<i>Косарева О.І.</i> Синдром дефіциту уваги з гіперактивністю: причини виникнення та шляхи корекції.	51
<i>Левчук (Тимочко) І.Б.</i> Теоретичний аналіз проблеми просвітницько-громадської діяльності православних братств Волині (2 пол. ХІХ – початку ХХ ст.).	54
<i>Листопад О.А.</i> Проблема діагностування творчого потенціалу у дітей у Західній Європі і США.	58
<i>Мишкарьова С.В.</i> Організаційні засади діяльності Братства православних богословів у Польщі (1934-1938 рр.).	62
<i>Нечипорук Л.І.</i> Випереджуюча освіта як основа гармонійного соціоприродного розвитку суспільства ХХІ століття.	65
<i>Оксенюк О.В.</i> Особливості формування громадянської компетентності в учнів (досвід Рівненської української гімназії).	68
<i>Павлюк Г.С., Безкоровайна О.В.</i> Інтерактивні форми та методи виховання гуманності в дітей молодшого шкільного віку у контексті розвитку культури спілкування.	71
<i>Пелех Л.Р.</i> Особливості взаємовідносин суб'єктів ціннісно-зорієнтованого підходу в навчально-виховному процесі (Україно-Польський досвід).	74
<i>Світельська-Дірко С.В.</i> Виховання відповідальності учнів молодших класів засобами казки в творчості В.О. Сухомлинського.	78
<i>Стельмашук Ж.Г.</i> Дисциплінованість особистості школяра: до проблеми термінології.	81
<i>Стихун Л.П., Стихун Н.В.</i> Використання елементів театрального мистецтва у сучасній педагогічній практиці загальноосвітніх шкіл.	84
<i>Суботюк В.І.</i> Науково-методичні засади екологічного виховання молодших школярів у світлі вимог інформаційного суспільства.	88
<i>Трохимчук І.М.</i> Система екологічного виховання учнів основної школи в сучасних умовах.	91
<i>Ціпан Т.С.</i> Формування ціннісного ставлення підлітків до держави в умовах дитячо-юнацьких об'єднань.	95
<i>Чорноус В.П.</i> Творчість особистості у дискурсі практичної психології.	99
<i>Янцур М.С.</i> Профорієнтаційна компетентність учнів основної школи, яка формується в процесі трудового навчання.	101
<i>Біляковська О.О.</i> Модифікація оцінювання у новітньому форматі уроку.	106
<i>Волкова В.В.</i> Компетентнісний підхід у навчанні міжкультурної комунікації іноземною мовою.	108
<i>Галатюк М.Ю.</i> Навчально-пізнавальна компетентність старшокласників крізь призму системного і діяльнісного підходів до процесу едукції.	112
<i>Гнедко Н.М.</i> Дидактичні основи використання засобів віртуальної наочності на уроках української мови та літератури.	115
<i>Гринькова Н.М.</i> Дидактичний аспект організаційних форм і методів театральної педагогіки.	120
<i>Дереза І.С.</i> Взаємозв'язок навчання і самоосвітньої діяльності в професійному саморозвитку студентів.	124
<i>Дмитришина Н.М.</i> Генетична площина актуальних проблем дидактики у світлі чернечого виховання на теренах Західної України (30-ті рр. ХХ ст.).	127
<i>Жулаєва В.О.</i> Забезпечення валідності й надійності тестів протягом життєвого циклу.	129
<i>Косянчук С.В.</i> Формування ціннісно-сміслових орієнтацій старшокласників в умовах особистісно-орієнтованого навчання.	132
<i>Лопатинська І.С.</i> Емоційно сприятливе середовище як умова результативності вивчення іноземної мови учнями.	136
<i>Мандрик Н.В.</i> До проблеми сучасного уроку української мови.	139
<i>Просенюк А.І.</i> Взаємодія дошкільних навчальних закладів та сім'ї в процесі впровадження особистісно розвивального вектору навчання.	142
<i>Рябовол Л.Т.</i> Правові предметні компетенції як показники профільної правової предметної компетентності (критерії визначення рівнів сформованості).	145
<i>Шутяк В.Г.</i> Про політехнічну освіту молодших школярів.	150

<i>Рибачук І.Г.</i> Дидактичні ідеї в педагогічній спадщині А.С. Макаренка.	153
<i>Тимощук О.С.</i> Зміст підготовки майбутніх вчителів технологій у галузі охорони праці.	156
<i>Войтович О.П., Сергієнко В.П., Войтович І.С.</i> Створення та використання навчальних ВІКІ-ресурсів з природничих дисциплін.	159
<i>Совгар О.М.</i> Постать Ю. Романчука в історико-педагогічних працях.	165
<i>Приймак О.П.</i> Формування загальнонавчальних умінь та навичок у першокласників на уроках математики ..	168
<i>Маланюк М.М.</i> Модель розвитку творчих математичних здібностей учнів ліцею засобами інформаційних технологій.	171
<i>Шевчук О.А.</i> Мотивація ведення безпечного, тверезого, здорового способів життя в процесі вивчення дисципліни «БЖД».	175
<i>Відомості про авторів.</i>	178